

Entegre Türk Enerji Pazarı: Enerji İşbirliğinden Bölgesel Enerji Yönetişimine

Doç. Dr. Anıl Çağlar ERKAN

Kaynak zenginliğini ortak ekonomik güce dönüştürmek

Küresel enerji sisteminde rekabet, yalnızca doğal kaynaklara sahip olmak veya bu kaynakları uluslararası piyasalara ulaştırmak üzerinden değil, enerji akışlarını yöneten altyapılar, piyasa kuralları ve kurumsal mekanizmalar üzerindeki etkinlik üzerinden de şekillenmektedir. Bu dönüşüm, geniş enerji kaynaklarına, stratejik coğrafi konuma ve farklılaşan üretim kapasitelerine sahip Türk devletleri açısından yeni bir işbirliği alanı ortaya çıkarmaktadır. Azerbaycan ve Kazakistan'ın hidrokarbon kaynakları, Özbekistan'ın gelişen enerji ihtiyaçları, Kırgızistan'ın hidroelektrik potansiyeli ve Türkiye'nin Avrupa enerji piyasalarıyla bağlantıları, bölgesel ölçekte birbirini tamamlayabilecek bir enerji ekosisteminin temel unsurlarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu potansiyelin kalıcı bir stratejik ve ekonomik değere dönüşmesi, kaynakların ve enerji güzergâhlarının varlığından çok, bunları ortak hedefler doğrultusunda bir araya getirecek kurumsal kapasitenin geliştirilmesine bağlıdır. Bu çerçevede Entegre Türk Enerji Pazarı, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkeler arasındaki enerji ticaretini artırmanın ötesinde, sınır ötesi altyapı bağlantılarının güçlendirilmesini, piyasa kurallarının uyumlaştırılmasını, enerji arz güvenliğinde koordinasyonun geliştirilmesini ve yenilenebilir enerji koridorlarının ortak bir yönetim anlayışıyla değerlendirilmesini mümkün kılabilen stratejik bir bütünleşme perspektifi sunmaktadır. Temel mesele, Türk devletlerinin sahip olduğu enerji kaynaklarını aynı coğrafi ve siyasi çerçevede toplamak değil, farklı ulusal öncelikleri gözeterek bu kaynakları ortak ekonomik fayda üreten, öngörülebilir ve sürdürülebilir bir bölgesel enerji düzenine dönüştürebilmektir.

Enerji kaynaklarından ortak piyasa gücüne

Küresel enerji sisteminde rekabetin niteliği değişiyor. Enerji kaynaklarına erişim, üretim kapasitesi ve ihracat hacmi önemini korumakla birlikte, devletlerin uluslararası sistemdeki konumunu belirleyen unsurlar giderek daha karmaşık bir yapıya bürünüyor. Enerjinin hangi güzergâhlardan taşındığı, hangi piyasalarda fiyatlandığı, sınır ötesi altyapının kimler tarafından işletildiği ve ticari ilişkilerin hangi kurallara göre düzenlendiği, en az kaynakların kendisi kadar stratejik önem taşıyor. Bu dönüşüm, enerji güvenliğini yalnızca arz miktarı üzerinden değerlendiren yaklaşımların ötesine geçmeyi ve enerji sistemleri arasındaki bağlantıları yöneten kurumsal yapıların rolünü daha yakından incelemeyi gerektiriyor.

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) coğrafyası, bu dönüşümün bölgesel ölçekte gözlemlenebileceği önemli alanlardan biridir. Azerbaycan ve Kazakistan'ın hidrokarbon üretim ve ihracatındaki rolleri, Özbekistan'ın enerji piyasası ve sanayileşme dinamikleri, Kırgızistan'ın hidroelektrik potansiyeli ve Türkiye'nin geniş enerji altyapısı ile Avrupa pazarlarına bağlantıları, farklı ekonomik ve stratejik işlevlerin bir araya gelebileceği bir bölgesel enerji alanına işaret etmektedir. Türkmenistan ise TDT'de gözlemci statüsünde bulunmasına rağmen, doğal gaz kaynakları ve Orta Asya enerji coğrafyasındaki konumuyla daha geniş bölgesel işbirliği tartışmalarının önemli aktörlerinden biridir.

TDT'nin enerji işbirliğini kurumsallaştırmaya yönelik girişimleri de bu potansiyelin siyasi düzeyde karşılık bulduğunu gösteriyor. Teşkilat bünyesinde enerji bakanları toplantıları düzenlenmiş, 2023–2027 Enerji İşbirliği Programı ve Eylem Planı kabul edilmiş, Enerji Eşgüdüm Komitesi oluşturulmuş ve 2024 yılında ortak projeler ile yenilenebilir enerji potansiyeline ilişkin çalışmalar ele alınmıştır. Aralık 2025'te İstanbul'da gerçekleştirilen beşinci enerji bakanları toplantısında ise petrol, doğal gaz ve petrokimya; yenilenebilir enerji ve yeni teknolojiler; nükleer enerjinin barışçıl kullanımı alanlarında üç alt çalışma grubunun oluşturulduğu açıklanmıştır. Bu gelişmeler, enerji işbirliğinin kurumsal gündeminin çeşitlendiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, koordinasyon mekanizmalarının varlığı ile bütünleşmiş bir enerji pazarının oluşması arasında hâlâ aşılması gereken önemli bir mesafe bulunmaktadır.

Bu noktada asıl soru, Türk devletlerinin ne kadar enerji kaynağına sahip olduğu değil, bu kaynakları hangi kurumsal düzenlemeler aracılığıyla ortak ekonomik değere dönüştürebileceğidir. Entegre Türk Enerji Pazarı'nın stratejik anlamı, mevcut enerji kaynaklarını ve güzergâhlarını tek bir coğrafi ağda toplamasından çok, bu ağın öngörülebilir kurallar ve sürdürülebilir işbirliği mekanizmaları üzerinden işletilmesini sağlamasında yatmaktadır.

Dolayısıyla mesele, yalnızca daha fazla petrol, doğal gaz veya elektrik ticareti yapmak değildir. Asıl mesele, enerji ilişkilerini ikili anlaşmalara ve dönemsel siyasi uzlaşmalara bağımlı bir yapıdan çıkararak ortak kuralların, düzenleyici koordinasyonun, yatırım güvencelerinin ve kriz yönetimi mekanizmalarının desteklediği bölgesel bir yönetim sistemine dönüştürebilmektir.

Enerji jeopolitiğinin yeni boyutu: Koridorların ötesinde kurumsal güç

Geleneksel enerji jeopolitiği, devletlerin enerji kaynakları üzerindeki kontrolünü, kaynakların coğrafi dağılımını ve üretim bölgeleriyle tüketim merkezleri arasındaki güzergâhları merkeze alır. Boru hatları, limanlar, boğazlar ve transit ülkeler bu yaklaşımın temel analiz birimleri arasında yer alır. Ancak enerji ticaretinin genişlemesi ve enerji dönüşümünün hızlanması, fiziksel altyapının yanında bu altyapıyı işleten kuralların da stratejik bir kaynak hâline geldiğini göstermektedir.

Bir boru hattının inşa edilmesi, iki ülke arasında enerji akışını mümkün kılar. Fakat bu akışın uzun vadeli, öngörülebilir ve ekonomik açıdan sürdürülebilir olması; taşıma tarifelerinin, kapasite tahsisinin, sözleşme koşullarının, yatırım sorumluluklarının ve uyuşmazlık çözümü usullerinin belirli kurallara bağlanmasını gerektirir. Elektrik ticaretinde bu gereklilik daha da belirgindir. Elektriğin fiziksel akışı, şebekelerin teknik özelliklerine, frekans dengesine, iletim kapasitesine ve sistem işletmecileri arasındaki koordinasyona bağlıdır. Dolayısıyla sınır ötesi bir elektrik bağlantısı, kendiliğinden ortak bir elektrik piyasası meydana getirmez.

Bu ayrım, Entegre Türk Enerji Pazarı tartışmasının merkezinde bulunmalıdır. Çünkü enerji koridorları öncelikle fiziksel bağlantısallık üretirken, enerji pazarları bu bağlantısallığın hangi ekonomik ve hukuki kurallar altında kullanılacağını belirler. Birinci unsur enerji akışının mümkün olmasını, ikinci unsur ise bu akışın düzenli ve sürdürülebilir bir ekonomik ilişkiye dönüşmesini sağlar.

Bu çerçevede Türk devletleri arasındaki bütünleşme süreci beş aşamalı bir mantıkla ele alınabilir: kaynakların ekonomik ve teknik açıdan tamamlayıcılığı, fiziksel bağlantıların geliştirilmesi, piyasa kurallarının uyumlaştırılması, kurumsal koordinasyonun güçlendirilmesi ve nihayetinde bölgesel enerji yönetişiminin oluşması. Bu aşamalar her zaman doğrusal bir sırayla ilerlemek zorunda değildir. Kurumsal düzenlemeler altyapı yatırımlarını teşvik edebilir; yeni altyapı yatırımları da daha ileri düzenleyici işbirliğine duyulan ihtiyacı artırabilir. Ancak her durumda fiziksel bağlantı ile kurumsal bütünleşmenin birbirini tamamlaması gerekir.

Uluslararası ilişkiler açısından bu süreç, bölgesel bütünleşmenin yalnızca ortak çıkarlardan değil, bu çıkarları sürekli ve öngörülebilir kılan kurumlardan da beslendiğini gösterir. Ülkelerin belirli bir projeden kısa vadeli kazanç elde etmesi, uzun vadeli işbirliğini tek başına güvence altına almaz. Ortak kurallar ve kurumsal koordinasyon ise işlem maliyetlerini azaltabilir, bilgi asimetrisini sınırlayabilir ve yatırımcıların karşılaştığı belirsizlikleri yönetilebilir hâle getirebilir.

Bu nedenle Entegre Türk Enerji Pazarı, enerji kaynaklarının bir araya getirildiği coğrafi bir proje olarak değil, farklı ulusal enerji sistemlerinin ortak ekonomik ilişkiler üretebilmesini sağlayacak kurumsal bir düzenleme süreci olarak düşünülmelidir.

Türk devletlerinin enerji sistemleri: Tamamlayıcılık ve farklılaşan öncelikler

Türk devletlerinin enerji profilleri, bölgesel işbirliği açısından çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Ancak bu fırsatların gerçekçi biçimde değerlendirilebilmesi için her ülkenin üretici, tüketici, transit ülke veya teknoloji geliştirici rolünün yanı sıra iç enerji dengelerinin de dikkate alınması gerekir.

Azerbaycan ve Kazakistan, petrol ve doğal gaz üretimi ile ihracatında önemli roller üstlenmektedir. Bu ülkelerin enerji kaynakları, Hazar havzasının küresel enerji piyasalarıyla bağlantısını güçlendiren mevcut boru hattı ve ihracat altyapısıyla birlikte değerlendirilmelidir. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ile Güney Gaz Koridoru'nun bileşenleri olan TANAP ve TAP, Hazar kaynaklarının uluslararası piyasalara ulaştırılmasında mevcut bağlantısallığın somut örnekleridir. TDT'nin 2024 tarihli ekonomi raporu da bu altyapıların üye devletlerin ve daha geniş bölgenin enerji bağlantısallığındaki önemine dikkat çekmektedir.

Özbekistan'ın konumu ise yalnızca doğal gaz üretimi üzerinden açıklanamaz. Ülkenin iç enerji talebi, sanayileşme hedefleri ve enerji sistemini dönüştürme ihtiyacı, bölgesel enerji ticaretinin arz kadar talep tarafı bakımından da değerlendirilmesini gerektirir. Kırgızistan'ın hidroelektrik potansiyeli de özellikle mevsimsel üretim, su kaynaklarının yönetimi ve elektrik sistemlerinin dengelenmesi bakımından önem taşır. Bununla birlikte, hidroelektrik kapasitesinin bölgesel pazara katkısı su mevcudiyeti, mevcut iç tüketim yükümlülükleri, iletim altyapısı ve ticari düzenlemeler gibi faktörlere bağlıdır.

Türkmenistan'ın doğal gaz kaynakları da daha geniş bir bölgesel enerji çerçevesinde ele alınabilir. Ancak Türkmenistan'ın TDT üyesi değil gözlemcisi olduğu, dolayısıyla olası bir bütünleşme modelinde katılım statüsünün ve hukuki yükümlülüklerinin ayrıca değerlendirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Benzer biçimde, TDT üyesi olmayan Orta Asya ülkeleri ve diğer bölgesel ortaklarla kurulacak bağlantılar da daha geniş enerji ticareti ağlarının ekonomik uygulanabilirliğini etkileyebilir.

Bu farklılıklar, bölgesel enerji bütünleşmesi için bir fırsat yaratmakla birlikte, kendiliğinden ortak çıkar üretmez. Enerji ihracatçısı ülkeler daha yüksek gelir ve güvenilir pazar erişimi ararken, ithalatçı veya iç talebi hızla büyüyen ülkeler daha düşük maliyetli, kesintisiz ve öngörülebilir enerji arzına öncelik verebilir. Elektrik üretiminde mevsimsel dalgalanmalar yaşayan ülkeler için şebeke esnekliği önemliken, hidrokarbon ihracatçıları mevcut ihracat sözleşmelerini ve altyapı yatırımlarının geri dönüşünü korumak isteyebilir.

Dolayısıyla ortak pazarın temel hedefi, bütün ülkelerin enerji politikalarını aynılaştırmak olmamalıdır. Daha gerçekçi hedef, farklı ulusal önceliklerin ortak ticari kuralları altında birlikte işleyebilmesini sağlamaktır. Bunun için her ülkenin hangi ürünlerde, hangi dönemlerde, hangi kapasiteyle ve hangi koşullarda ticarete katılabileceği belirlenmelidir.

Böyle bir yaklaşım, enerji kaynaklarının tamamlayıcılığını siyasi bir söylem olmaktan çıkarıp ekonomik açıdan test edilebilir bir işbirliği modeline dönüştürür.

TDT'nin kurumsal kapasitesi: İşbirliğinden piyasa yönetişimine

TDT'nin enerji alanındaki mevcut mekanizmaları, bütünleşme için kullanılabilecek bir kurumsal başlangıç noktası sunmaktadır. 2021 yılında başlayan enerji bakanları toplantıları, 2022'de kabul edilen Enerji İşbirliği Programı ve Eylem Planı, 2023'te Enerji Eşgüdüm Komitesi'nin oluşturulması ve sonraki toplantılarda işbirliği alanlarının genişletilmesi, bu gündemin kurumsal süreklilik kazandığını göstermektedir. Eylül 2024'te Bişkek'te düzenlenen dördüncü toplantıda da ortak projeler, yenilenebilir enerji potansiyeli ve enerji tedarik zincirleri ele alınmıştır.

Bununla birlikte, enerji alanında düzenli istişare yapılması ile ortak piyasa kurallarının oluşturulması farklı kurumsal kapasitelere ihtiyaç duyar. Bir koordinasyon komitesi bilgi paylaşımını kolaylaştırabilir ve ortak projelerin siyasi takibini sağlayabilir. Ancak sınır ötesi elektrik ticaretinin düzenlenmesi, ulusal düzenleyici kurumların kararlarının uyumlaştırılması veya ticari uyuşmazlıkların çözülmesi için daha ayrıntılı hukuki ve teknik düzenlemeler gerekir.

Burada amaç, TDT bünyesinde zorunlu olarak ulusüstü yetkilere sahip yeni bir kurum oluşturmak değildir. Üye devletlerin egemenlik tercihleri, enerji sektörlerinin yapısı ve mevcut uluslararası yükümlülükleri dikkate alındığında, aşamalı ve hükümetler arası koordinasyona dayalı bir model daha gerçekçi bir başlangıç olabilir. Bununla birlikte, ortak pazarın kapsamı genişledikçe hangi kararların bağlayıcı olacağı, yükümlülüklerin nasıl uygulanacağı ve uyuşmazlıkların nasıl çözüleceği açık biçimde belirlenmelidir.

İlk aşamada Enerji Eşgüdüm Komitesi bünyesinde ulusal enerji düzenleyicileri, elektrik iletim sistemi işletmecileri ve piyasa işletmecileri arasında düzenli teknik çalışma mekanizmaları kurulabilir. Bu yapılar, ülkelerin mevcut mevzuatlarını karşılaştırabilir, sınır ötesi ticaretin önündeki teknik engelleri belirleyebilir ve ortak standartlar için öneriler geliştirebilir. İkinci aşamada ise belirli ticaret alanlarında ortak kuralların uygulanmasını sağlayacak hükümetler arası anlaşmalar veya protokoller değerlendirilebilir.

Bu süreçte kurumsal tasarımın en önemli ilkesi, mevcut kurumların görevlerini tekrarlayan yeni yapılar oluşturmak yerine mevcut mekanizmaları işlevsel hâle getirmek olmalıdır. Yeni bir

kurumun başarısı, adından veya siyasi görünürlüğünden çok, hangi sorunu çözdüğü, hangi yetkiye sahip olduğu ve kararlarının nasıl uygulanabildiğiyle ölçülmelidir.

Aynı şekilde, kurumsallaşma yalnızca toplantı sayısının artması anlamına gelmemelidir. Sınır ötesi elektrik ticaretinin hacmi, ortak standartların uygulanma düzeyi, veri paylaşımının kapsamı, yatırım projelerinin ilerlemesi ve kriz koordinasyonunun işlerliği gibi ölçülebilir göstergeler geliştirilmelidir. Böylece siyasi irade ile somut ekonomik sonuçlar arasındaki ilişki daha açık biçimde izlenebilir.

Hazar Yeşil Enerji Koridoru: Yeni bütünleşmenin sınanabileceği alan

Entegre Türk Enerji Pazarı'nın geleceğini değerlendirirken hidrokarbon ticaretinin ötesine geçmek gerekiyor. Yenilenebilir enerji kaynaklarının gelişmesi, elektrik talebinin dönüşmesi ve enerji sistemlerinde esnekliğe duyulan ihtiyacın artması, bölgesel işbirliğine yeni bir boyut kazandırıyor. Bu çerçevede Hazar Yeşil Enerji Koridoru, enerji altyapısı ile kurumsal bütünleşme arasındaki ilişkinin somut biçimde tartışılabilmesi projelerden biridir.

Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan, 2 Mayıs 2024 tarihinde Hazar Denizi üzerinden elektrik iletim kablosu projesini başlatmaya yönelik bir mutabakat zaptı imzaladı. Asya Kalkınma Bankası'nın 5 Nisan 2025 tarihli açıklamasına göre banka, Asya Altyapı Yatırım Bankası ve üç ülkenin enerji bakanlıklarıyla birlikte projenin fizibilite çalışmalarını ve sınır ötesi elektrik ticaretini destekleyecek kurumsal ve hukuki çerçevenin geliştirilmesini desteklemek üzere bir mutabakat imzaladı. Projenin hedefi, enerji sistemlerini birbirine bağlamak ve Hazar bölgesindeki yenilenebilir elektrik üretiminin Karadeniz kablo bağlantısı üzerinden Avrupa'ya ulaştırılabileceği bir koridor oluşturmaktır. Bu aşama, işletmeye alınmış bir iletim hattından ziyade teknik, hukuki ve ekonomik hazırlık sürecini ifade etmektedir.

Bu projenin önemi, yalnızca yenilenebilir elektrik ihracatı ihtimalinden kaynaklanmıyor. Proje, farklı ülkelerin elektrik sistemlerini birleştirmek için gereken kurumsal düzenlemeleri de gündeme getiriyor. Hazar Denizi'nin iki yakasında üretilen elektriğin Avrupa pazarlarına ulaştırılması, birden fazla ülkenin iletim sistemlerinin uyumlaştırılmasını, kapasite kullanım kurallarının belirlenmesini, yatırımların finansmanını ve gelirlerin paylaşılmasını gerektiriyor. Dolayısıyla fiziksel kablo, daha geniş bir ekonomik ve hukuki sistemin yalnızca bir bileşeni durumunda.

Burada özellikle üç konu öne çıkıyor. Birincisi, projenin teknik ve ekonomik fizibilitesinin ortaya konulmasıdır. İletim kapasitesi, kayıplar, yatırım maliyetleri, bakım giderleri ve beklenen elektrik ticareti hacmi birlikte değerlendirilmelidir. İkincisi, üretilen elektriğin hangi ticari mekanizmalarla satılacağıdır. Uzun vadeli alım anlaşmaları, piyasa temelli ticaret ve kapasite tahsis gibi seçeneklerin ekonomik sonuçları karşılaştırılmalıdır. Üçüncüsü ise elektrik akışının kesintisiz ve güvenli biçimde sürdürülebilmesi için şebeke işletmecileri ve düzenleyici kurumlar arasında hangi kuralların uygulanacağıdır.

Bu nedenle Hazar Yeşil Enerji Koridoru, Entegre Türk Enerji Pazarı'nın başlangıç projelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Ancak bir koridorun geliştirilmesi, bütün üye devletlerin aynı elektrik pazarına katıldığı anlamına gelmez. Projenin daha geniş bütünleşmeye katkısı, ortaya çıkaracağı teknik standartların, hukuki düzenlemelerin ve ticari uygulamaların diğer ülkelerle yürütülecek işbirliklerine ne ölçüde aktarılabileceğine bağlı olacaktır.

Türkiye'nin bu süreçteki olası rolü de bu ayrım çerçevesinde ele alınmalıdır. Türkiye'nin mevcut enerji altyapısı ve Avrupa enerji piyasalarıyla bağlantıları, daha geniş bir elektrik ticareti güzergâhının geliştirilmesinde önem taşıyabilir. Ancak Türkiye'nin projeye hangi teknik, ticari ve kurumsal düzenlemelerle katılacağı, ilgili tarafların kararları ve projenin fizibilite sonuçları üzerinden değerlendirilmelidir. Bu nedenle Türkiye'nin bağlantının doğal veya kesinleşmiş bir parçası olduğu varsayılmamalı; olası katılımın koşulları açık biçimde ortaya konulmalıdır.

Türkiye'nin rolü: Transit konumdan kurumsal katkıya

Türkiye'nin Türk devletleri arasındaki enerji işbirliğindeki rolü, çoğu zaman coğrafi konumu ve enerji kaynaklarının Avrupa'ya ulaştırılmasındaki işlevi üzerinden tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım önemli olmakla birlikte, Türkiye'nin potansiyel katkısını yalnızca transit taşımacılıkla sınırlamak, enerji bütünleşmesinin piyasa ve düzenleme boyutlarını gözden kaçırabilir.

Türkiye'nin boru hattı altyapısı, doğal gaz ve elektrik piyasalarındaki düzenleyici deneyimi, enerji ticareti kurumları ve Avrupa ile mevcut bağlantıları, bölgesel işbirliğine katkı sağlayabilecek unsurlardır. Enerji Piyasaları İşletme AŞ'nin (EPIAŞ) piyasa işletimi deneyimi ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun (EPDK) düzenleyici kapasitesi, uygun koşullarda bilgi paylaşımı ve teknik işbirliği için değerlendirilebilir.

Ancak piyasa deneyiminin başka ülkelere aktarılması, Türkiye'deki düzenlemelerin doğrudan bütün üye devletlere uygulanması anlamına gelmemelidir. Her ülkenin enerji piyasası, fiyatlandırma politikası, kamu işletmelerinin rolü ve hukuki sistemi farklıdır. Dolayısıyla Türkiye'nin katkısı, tek bir modeli diğer ülkelere benimsetmekten çok, ortak kuralların oluşturulmasına yönelik teknik bilgi, kurumsal deneyim ve müzakere kapasitesi sunmak üzerinden düşünülmelidir.

Bu yaklaşım, Türkiye'nin bölgesel enerji yönetişimindeki rolünü daha somut bir temele oturtur. Türkiye yalnızca enerji akışlarının geçtiği bir coğrafi güzergâh değil, ortak piyasa kurallarının geliştirilmesine katkıda bulunan bir aktör olabilir. Bunun gerçekleşmesi ise diğer üye devletlerin çıkarlarını gözetken, karşılıklı faydayı esas alan ve karar alma süreçlerine eşit katılımı mümkün kılan bir işbirliği anlayışını gerektirir.

Ayrıca Türkiye'nin Avrupa pazarlarına bağlantısı, tek başına Avrupa'ya sınırsız erişim veya otomatik ticari avantaj anlamına gelmez. İletim kapasitesi, piyasa kuralları, teknik bağlantı koşulları, Avrupa mevzuatı ve proje finansmanı gibi unsurlar belirleyici olmaya devam edecektir. Bu nedenle Türkiye'nin rolü, siyasi hedeflerle birlikte teknik ve ekonomik uygulanabilirlik üzerinden değerlendirilmelidir.

Ortak pazarın kurumsal mimarisi nasıl kurulabilir?

Entegre Türk Enerji Pazarı için uygulanabilir bir model, kapsamı ve yükümlülükleri en baştan bütün enerji sektörlerine yayılmış tek bir sistem kurmak yerine, mevcut işbirliği mekanizmalarını güçlendiren ve sonuçları ölçülebilen aşamalı bir yaklaşım üzerine inşa edilebilir.

İlk aşamada, TDT bünyesindeki mevcut enerji koordinasyon mekanizmalarının teknik kapasitesi geliştirilmelidir. Ulusal düzenleyiciler, elektrik iletim sistemi işletmecileri ve enerji piyasası kuruluşları arasında düzenli çalışma grupları oluşturularak ülkelerin mevzuatları,

teknik standartları ve sınır ötesi ticaret imkânları karşılaştırılabilir. Bu çalışmaların çıktısı, ortak pazar için gereken asgari kuralları ve öncelikli yatırım alanlarını belirleyen bir yol haritası olmalıdır.

İkinci aşamada, sınır ötesi elektrik ticaretinin belirli hatlarda ve gönüllü katılım temelinde geliştirilmesi değerlendirilebilir. Elektrik ticareti, üretim ve tüketim arasındaki dengenin sürekli yönetilmesini gerektirdiğinden, bu alanda sağlanacak teknik koordinasyon daha geniş piyasa entegrasyonu için deneyim oluşturabilir. Ancak pilot uygulamalar, yalnızca siyasi mutabakatla değil, iletim kapasitesi, maliyetler, arz-talep dengesi ve ticari talep analizleriyle belirlenmelidir.

Üçüncü aşamada, Türk Enerji Pazarı Çerçeve Anlaşması gibi bir hukuki düzenleme seçeneği değerlendirilebilir. Böyle bir anlaşma, enerji ticaretinin temel ilkelerini, yatırım işbirliğini, veri paylaşımını ve uyumsuzluk çözümüne ilişkin asgari hükümleri tanımlayabilir. Bunun bağlayıcı niteliği, tarafların kabul edeceği hukuki tasarıma bağlı olacaktır. Çerçeve anlaşmanın amacı, ulusal enerji politikalarını tamamen birleştirmek değil, sınır ötesi ticaretin güvenilir biçimde yürütülmesini sağlayacak ortak zemini oluşturmaktır.

Dördüncü aşamada, üretim, tüketim, iletim kapasitesi ve ticaret akışları hakkında karşılaştırılabilir veri sağlayan ortak bir enerji platformu geliştirilebilir. Böyle bir platform, piyasa katılımcılarının bilgiye erişimini iyileştirebilir ve yatırım kararlarının daha sağlıklı verilmesine katkıda bulunabilir. Ancak ticari sınırların, kritik altyapı bilgilerinin ve ulusal güvenlikle ilgili verilerin korunmasına ilişkin kurallar da aynı çerçevede belirlenmelidir.

Son olarak, enerji arz güvenliği ve acil durum koordinasyonu için ortak protokoller hazırlanabilir. Enerji kesintileri, altyapı arızaları, aşırı hava olayları veya ani arz şokları karşısında erken uyarı ve bilgi paylaşımı mekanizmaları, bütünleşmenin doğrudan ekonomik getirilerinin ötesinde bir dayanıklılık kapasitesi sağlayabilir. Bu protokoller, ülkelerin mevcut sözleşmelerini ve ulusal yükümlülüklerini gözетerek tasarlanmalıdır.

Bu aşamaların tamamında finansman belirleyici olacaktır. Sınır ötesi altyapının geliştirilmesi, yüksek başlangıç yatırımları ve uzun geri ödeme süreleri gerektirebilir. Asya Kalkınma Bankası, Asya Altyapı Yatırım Bankası, Dünya Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ve Türk Yatırım Fonu gibi kuruluşların projeye uygun finansman ve teknik destek imkânları değerlendirilebilir. Bununla birlikte, her kurumun finansman koşulları ve yetki alanı farklı olduğundan, olası katkılar proje bazında ele alınmalıdır.

Burada kritik nokta, ortak pazarın kurumsal mimarisini yalnızca yeni kurumlar kurmak üzerinden düşünmemektir. Esas hedef, mevcut kurumların belirli sonuçlar üretmesini sağlayacak görev, yetki ve hesap verebilirlik düzenlemelerini geliştirmektir.

Bütünleşmenin sınırları: Farklı ulusal çıkarlar ve ekonomik gerçeklik

Entegre Türk Enerji Pazarı'nın oluşturulması önünde yalnızca teknik sorunlar bulunmuyor. Üye devletlerin farklı enerji politikaları, ulusal fiyatlandırma tercihleri, sübvansiyon mekanizmaları, kamu işletmelerinin sektördeki ağırlığı ve mevcut uluslararası sözleşmeleri de bütünleşmenin kapsamını belirleyecektir.

Enerji fiyatlarının piyasa koşullarına göre oluştuğu bir sistem ile fiyatların önemli ölçüde kamu politikaları tarafından belirlendiği bir sistem arasında ticaret kurallarının uyumlaştırılması

kolay değildir. Benzer biçimde, uzun vadeli alım-satım sözleşmeleri ve üçüncü ülkelerle yapılan enerji anlaşmaları, yeni ticaret mekanizmalarının tasarımını sınırlayabilir. Bu nedenle ortak pazar, mevcut sözleşmelerin ve ulusal yükümlülüklerin göz ardı edildiği bir model üzerine kurulmamalıdır.

Jeopolitik boyut da önemlidir. Türk devletlerinin enerji sistemleri, Rusya, Çin, Avrupa Birliği ve diğer bölgesel aktörlerle gelişen ticari ve altyapısal ilişkilerin içinde yer almaktadır. Entegre Türk Enerji Pazarı'nın gelişmesi, bu ilişkilerin bütünüyle ortadan kaldırılmasını veya tek bir eksene yönelmesini gerektirmez. Daha gerçekçi hedef, üye devletlerin mevcut ilişkilerini korurken alternatif ticaret imkânlarını geliştirmesi, güzergâh çeşitliliğini artırması ve enerji sistemlerinin dayanıklılığını güçlendirmesidir.

Ayrıca enerji bütünleşmesinin ekonomik sonuçları yalnızca ihracat gelirleriyle ölçülmemelidir. İletim altyapısının maliyeti, enerji kayıpları, bakım giderleri, piyasa fiyatlarındaki oynaklık ve tüketicilere yansıyan maliyetler de değerlendirmeye katılmalıdır. Bir projenin siyasi açıdan görünür olması, onun ekonomik açıdan uygulanabilir olduğunu tek başına göstermez.

Bu nedenle ortak pazarın başarısı için bağımsız fizibilite çalışmaları, şeffaf maliyet hesaplamaları ve düzenli performans değerlendirmeleri gerekir. Projelerin başarısı; ticaret hacmi, iletim kapasitesinin kullanımı, yatırım maliyetlerinin karşılanması, arz kesintilerinin yönetimi ve piyasa kurallarına uyum gibi göstergeler üzerinden izlenmelidir.

Bütünleşme, bütün sorunların ortadan kalktığı ideal bir düzen olarak değil, farklı ulusal çıkarların öngörülebilir kurallar altında yönetilebildiği bir süreç olarak düşünülmelidir.

Enerji işbirliğinden bölgesel yönetişime

Entegre Türk Enerji Pazarı, Türk devletleri arasındaki enerji ilişkilerinin geleceği bakımından önemli bir kurumsal tartışma alanı açmaktadır. Ancak bu girişimin anlamı, yalnızca mevcut boru hatlarının, enerji kaynaklarının ve yeni yeşil enerji projelerinin aynı siyasi çerçevede değerlendirilmesinden ibaret değildir. Asıl mesele, bu farklı unsurların ortak kurallar ve sürdürülebilir kurumsal mekanizmalar aracılığıyla birbirini tamamlayan bir ekonomik sisteme dönüştürülmesidir.

Türk devletlerinin enerji kaynakları, üretim kapasiteleri, tüketim ihtiyaçları ve coğrafi konumları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar hem işbirliği fırsatları hem de koordinasyon sorunları yaratmaktadır. Kaynak tamamlayıcılığı, ancak fiziksel bağlantılar, ortak ticaret kuralları, düzenleyici uyum ve yatırım güvenceleriyle desteklendiğinde kalıcı ekonomik sonuçlar üretebilir.

TDT'nin enerji alanında geliştirdiği mevcut mekanizmalar, bu sürecin kurumsal başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bundan sonraki aşama, söz konusu mekanizmaların somut ticaret projeleri, teknik standartlar, ortak veri altyapısı ve kriz koordinasyonu üzerinden güçlendirilmesidir. Hazar Yeşil Enerji Koridoru gibi girişimler, bu yaklaşımın uygulanabilirliğini değerlendirmek için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte, bu projelerin hedefleri ile mevcut gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ayrım korunmalı ve bütünleşmenin kapsamı teknik ve ekonomik fizibiliteye göre belirlenmelidir.

Türkiye de bu süreçte yalnızca transit ülke olarak değil, piyasa işletimi, düzenleyici deneyim ve Avrupa bağlantıları üzerinden katkı sağlayabilecek bir aktör olarak değerlendirilebilir. Ancak bu rolün niteliği, diğer ülkelerin egemen eşitliğini gözeten ve ortak karar alma süreçlerine dayanan bir kurumsal model içinde şekillenmelidir.

Sonuç olarak, Entegre Türk Enerji Pazarı'nın başarısını belirleyecek temel unsur enerji kaynaklarının toplam büyüklüğü değil, bu kaynakları ortak ekonomik değer üretecek biçimde birleştirme kapasitesi olacaktır. Enerji koridorları ülkeleri birbirine bağlar; ortak kurallar ise bu bağlantıyı sürdürülebilir bir pazara dönüştürür. Türk devletleri arasındaki enerji iş birliğinin stratejik ve ekonomik derinliği, bu iki boyutun ne ölçüde birlikte Geliştirilebildiğine bağlıdır.